

FUNKCE DÝCHACÍHO SYSTÉMU

DALŠÍ FUNKCE

PLÍCNÍ OBRANNÉ FUNKCE (např. mukociliární clearance, obranná funkce plicních makrofágů, ...)

METABOLICKÉ A ENDOKRINNÍ FUNKCE (např. tvorba surfaktantu, přeměna angiotenzinu I na angiotensin II, ...)

DÝCHACÍ SYSTÉM

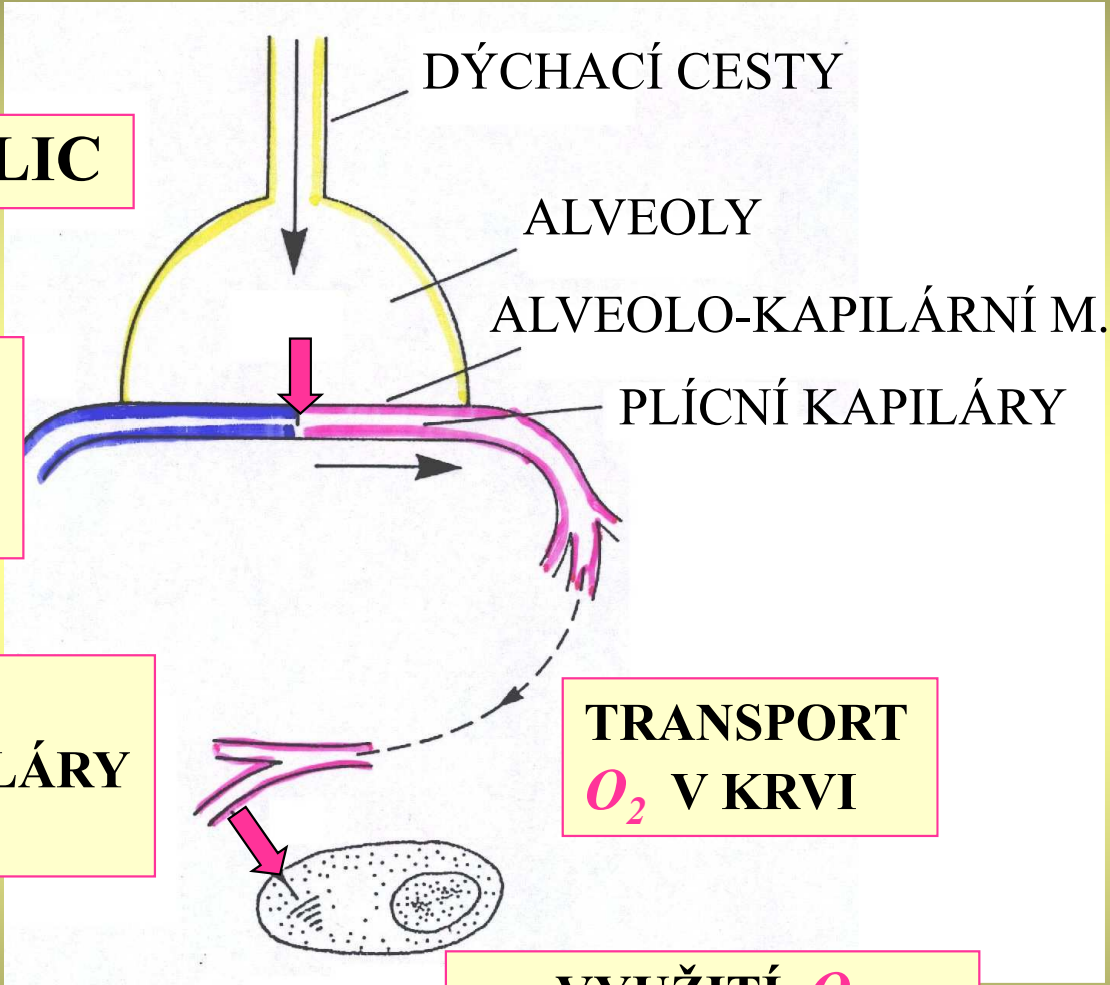
- DÝCHACÍ CESTY (KONVEKCE)
- PLÍCE - orgán, v němž dochází k výměně plynů (DIFUZE)
- PUMPA umožňující VENTILACI plic (HRUDNÍ STĚNA S DÝCHACÍMI SVALY)
- TRANSPORT O_2 A CO_2 V KRVI
- NERVOVÝ SYSTÉM REGULUJÍCÍ FUNKCI DÝCHACÍCH SVALŮ (oblasti CNS, *eferentní* motorické neurony k dýchacím svalům a *aferentní* neurony od různých receptorů)

FÁZE TRANSPORTU O_2 K BUŇKÁM

VENTILACE PLIC

DIFUZE O_2 PŘES ALVEOLO-KAPILÁTRNÍ MEMBRÁNU

DIFUZE O_2 Z PERIFERNÍ KAPILÁRY DO BUNĚK

TRANSPORT O_2 V KRVI

VYUŽITÍ O_2 MITOCHONRIEMI

V KLIDU

příjem O_2 ~300 ml / min

výdej CO_2 ~250 ml / min

$\frac{250}{300}$

VNITŘNÍ DÝCHÁNÍ

PLÁN

➔ **I ZÁKLADNÍ FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ**

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

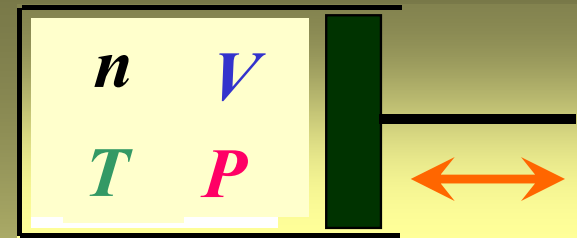
ZÁKLADNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

- **RYCHLÉ VYROVNÁNÍ TLAKU** v uzavřeném prostoru
- **POHYB** plynu probíhá z oblasti vyššího tlaku do oblasti s nižším tlakem **podél poklesu TLAKOVÉHO GRADIENTU**
- **DIFUZE PLYNU PŘES BARIÉRU** mezi dvěma oblastmi závisí také na **VLASTNOSTECH BARIÉRY**

VE SMĚSI PLYNŮ

- **RYCHLOST DIFUZE** složek směsi plynů závisí na jednotlivých **GRADIENTECH PARCIÁLNÍCH TLAKŮ**
- Při **ROVNOVÁZE SMĚSI PLYNŮ NAD KAPALINOU** každá složka se v kapalině rozptýlí úměrně :
  - **PARCIÁLNÍMU TLAKU** v plynné fázi
  - **ROZPUSTNOSTI** této složky v kapalině

VZTAHY MEZI MĚŘENÝMI VELIČINAMI

ROVNICE IDEÁLNÍHO PLYNU

$$P = \frac{nRT}{V}$$

P - tlak [Pa] [mm Hg]

n - látkové množství [mol]

V - objem [m^3] [l]

T - absolutní teplota [K]

R - univerzální plynová konstanta [J/K.mol]

$$PV = nRT$$

Pokud se n a T nemění, je

$$PV = \text{konstanta}$$

[J]

fyzikální jednotka práce a energie

$$1 \text{ kPa} = 7,5 \text{ mm Hg (torr)}$$

PARCIÁLNÍ TLAKY VE SMĚSI PLYNŮ

Daltonův zákon – ZÁKON PARCIÁLNÍCH TLAKŮ

Ve směsi dvou plynů v daném objemu

n_1, n_2 - látková množství plynů ($n_{celk} = n_1 + n_2$)

$$F_1 = \frac{n_1}{n_{celk}}, \quad F_2 = \frac{n_2}{n_{celk}} \quad F_1 + F_2 = 1$$

Podle *Daltonova zákona*

PARCIÁLNÍ TLAKY mohou být vyjádřeny pomocí frakcí

$$P_1 = F_1 P_{celk} \quad P_2 = F_2 P_{celk}$$

$$P_1 + P_2 = P_{celk}$$

SLOŽENÍ SUCHÉHO ATMOSFERICKÉHO VZDUCHU

O₂ 20,98 %

N₂ 78,06 %

CO₂ 0,04 %

ostatní složky

F_{O₂} ≅ 0,21

F_{N₂} ≅ 0,78

F_{CO₂} = 0,0004

BAROMETRICKÝ (ATMOSFERICKÝ) TLAK NA ÚROVNI MOŘE

1 atmosféra = 760 mm Hg

**PARCIÁLNÍ TLAKY PLYNŮ SUCHÉHO VZDUCHU
na úrovni moře**

$$P_{O_2} = 760 \times 0,21 = 160 \text{ mm Hg}$$

$$P_{N_2} = 760 \times 0,78 = 593 \text{ mm Hg}$$

$$P_{CO_2} = 760 \times 0,0004 = 0,3 \text{ mm Hg}$$

1 kPa = 7,5 mm Hg (torr)

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

→ II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

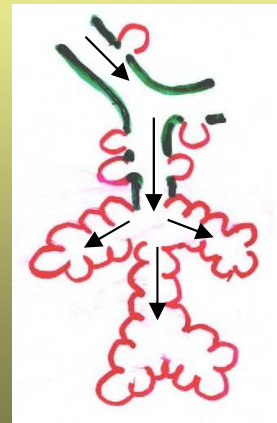
DÝCHACÍ CESTY

ANATOMICKÝ MRTVÝ PROSTOR - ZÓNA KONDUKCE

- ➔ • **NOSNÍ PRŮDUCHY**
  - **FARYNX**
  - **LARYNX**
  - **TRACHEA**
  - **BRONCHY**
  - **BRONCHIOLY**
  - **TERMINÁLNÍ BRONCHIOLY**
- Další funkce:
- oteplení vzduchu, očištění a nasycení vodními parami
  - reflexní odpovědi na dráždivé podněty
  - řeč a zpěv (specifické funkce laryngu)

PŘECHODNÁ ZÓNA

- **RESPIRAČNÍ BRONCHIOLY**
- **ALVEOLÁRNÍ PŘÍVODY**

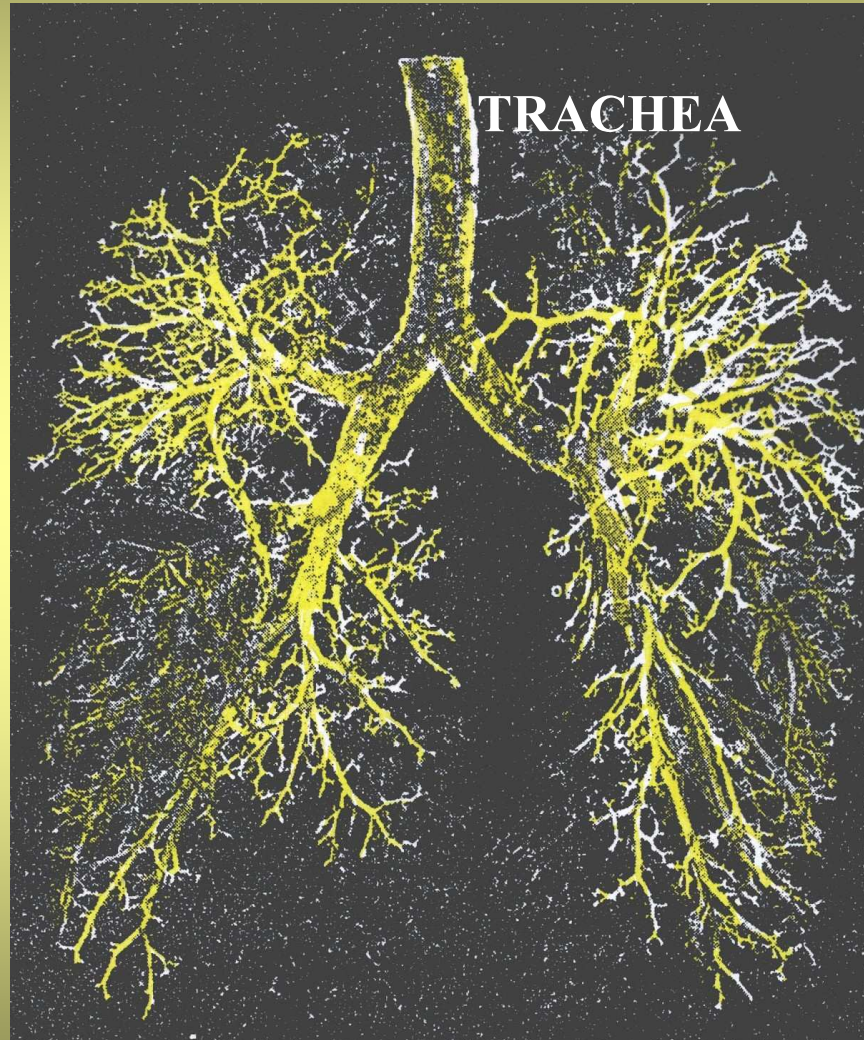

ZÓNA VÝMĚNY PLYNŮ (alveoly)

CELKOVÝ OBJEM alveolů na konci klidného výdechu ~3 l

CELKOVÁ PLOCHA ~ 100 m²

ODLITEK DÝCHACÍCH CEST U ČLOVĚKA

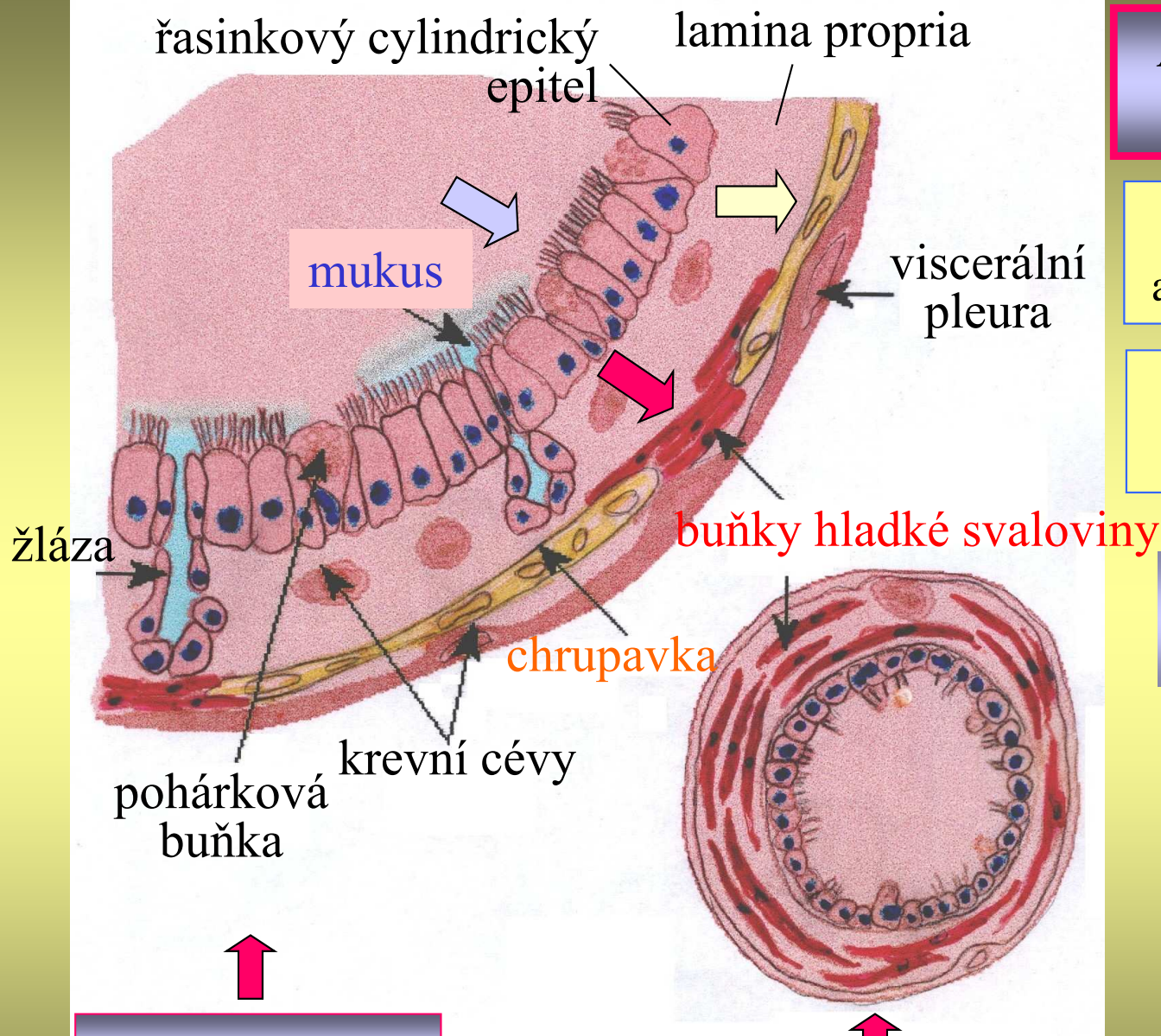
BRONCHY

BRONCHIOLY

**TERMINÁLNÍ
BRONCHIOLY**

AERODYNAMICKÝ ODPOR

AUTONOMNÍ INERVACE
(tonus hladké svaloviny)

muskarinové receptory
aktivace $\Rightarrow$ bronchokonstrikce

β_2 -adrenergní receptory
aktivace $\Rightarrow$ bronchodilatace

BRONCHIÁLNÍ TONUS
V PRŮBĚHU DÝCHÁNÍ

NÁDECH – bronchodilatace
(aktivace sympatiku)

VÝDECH – bronchokonstrikce
(aktivace parasympatiku)

BRONCHUS

**TERMINÁLNÍ
BRONCHIOLUS**

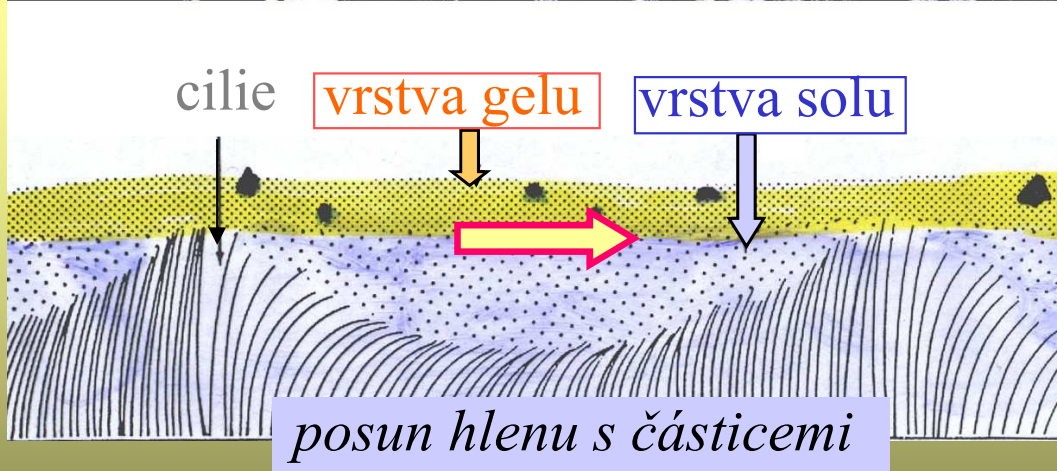
$\varnothing < 1 \text{ mm}$

MUKOCILIÁRNÍ CLEARANCE

BRONCHITIS CHRONICA

CYSTICKÁ FIBRÓZA
mukoviscidóza

Komplexní genetická porucha ⇒
tvorba *solu* je omezena hlavně
defektními **Cl⁻ kanály** v apikální
membráně epitelálních buněk **CFTR**
(*Cystic Fibrosis Transmembrane
conductance Regulator*).

KOLOIDNÍ ROZTOK
S ROZDÍLNOU
VISKOZITOU

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

→ III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

V_T dechový objem ('tidal volume') ~500 ml

$$V_T = V_A + V_D$$

V_A alveolární část dechového objemu ~350 ml

V_D část dechového objemu v mrtvém prostotu ('dead volume') ~150 ml

$$\dot{V}_A = V_A \times f$$

$$f = 12/\text{min}$$

$$\dot{V} = V_T \times f$$

**MINUTOVÁ
VENTILACE PLIC**

6 l/min

ALVEOLÁRNÍ VENTILACE

4,2 l/min

$$\dot{V}_D = V_D \times f$$

**VENTILACE MRTVÉHO
PROSTORU**

1,8 l/min

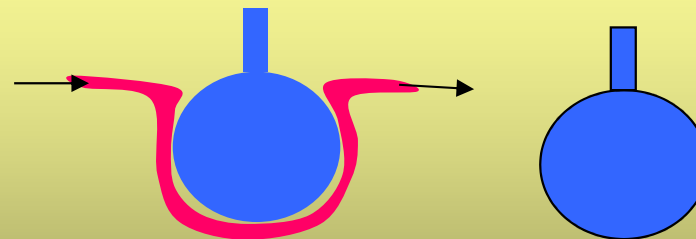
Při **POVRCHNÍM RYCHLÉM DÝCHÁNÍ** MINUTOVÁ VENTILACE PLIC může být normální (6 l/ min), přesto ALVEOLÁRNÍ VENTILACE je snížena ve srovnání s **POMALÝM HLUBOKÝM DÝCHÁNÍM**.

MRTVÝ PROSTOR V DÝCHACÍM SYSTÉMU

CELKOVÝ OBJEM, VE KTERÉM NEDOCHÁZÍ K VÝMĚNĚ PLYNŮ

- ANATOMICKÝ - objem dýchacích cest
- FUNKČNÍ (CELKOVÝ)

**ANATOMICKÝ mrtvý prostor + celkový OBJEM ALVEOLŮ
bez funkčního kapilárního řečiště**

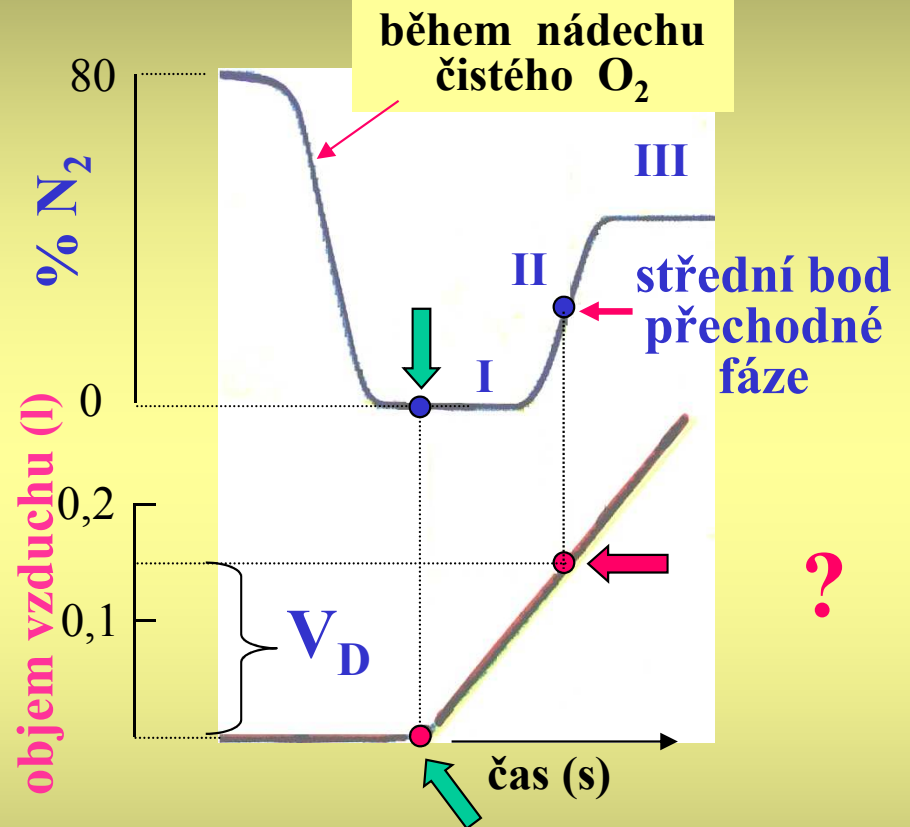
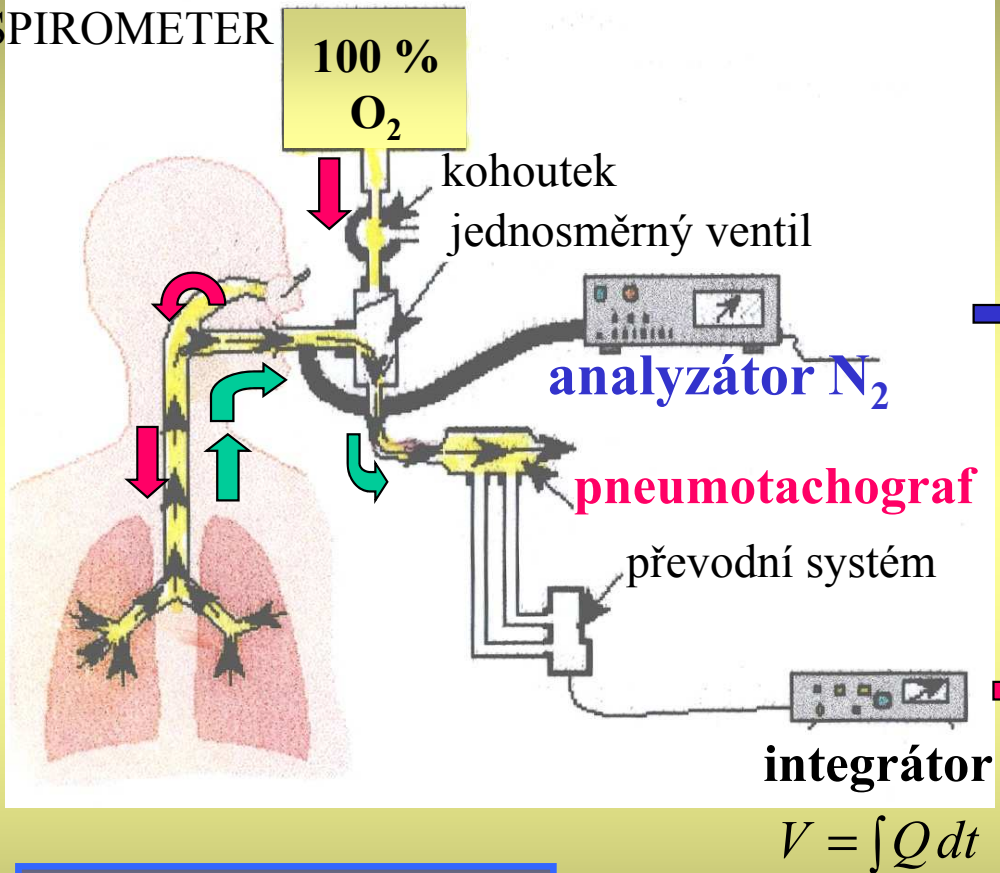
**U ZDRAVÉHO JEDINCE
oba prostory jsou prakticky identické**

MĚŘENÍ ANATOMICKÉHO MRTVÉHO PROSTORU

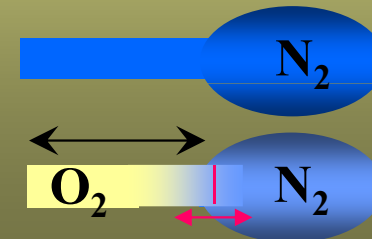
jednodechový N₂ test ('single breath' N₂ test)

MODIFIKOVANÝ
SPIROMETER

KŘIVKA N₂ (%)

- Fáze I** - mrtvý prostor naplněný 100 % O₂
- Fáze II** - přechodná fáze (směs O₂ a alveolárního vzduchu)
- Fáze III** - alveolární plató

ANATOMICKÝ MRTVÝ PROSTOR

BOHROVA ROVNICE

$$V_D = V_E \frac{P_{CO_2A} - P_{CO_2E}}{P_{CO_2A}}$$

V_E ..... objem vydechnutého vzduchu

$$P_{CO_2} = F_{CO_2} \cdot P_{celk}$$

P_{CO_2E} ... parciální tlak CO_2 ve vydechnutém vzduchu

P_{CO_2A} ... parciální tlak CO_2 v alveolárním vzduchu

?

P_{CO_2A} můžeme změřit v posledních 10 ml vydechnutého vzduchu

$$V_E = V_D + V_A$$

$$PV = nRT$$

$$n_{CO_2} \sim P_{CO_2}V$$

$$n_{CO_2E} = n_{CO_2D} + n_{CO_2A}$$

.....?

FUNKČNÍ (celkový) MRTVÝ PROSTOR

BOHROVA ROVNICE

$$V_D = V_E \frac{P_{CO_2a} - P_{CO_2E}}{P_{CO_2a}}$$

FUNKČNÍ MRTVÝ PROSTOR získáme, jestliže alveolární P_{CO_2A} nahradíme P_{CO_2a} (v arteriální krvi).

$$P_{CO_2a} \geq P_{CO_2A}$$

U ZDRAVÝCH JEDINCŮ oba parciální tlaky jsou téměř identické

U PLÍCNÍCH ONEMOCNĚNÍ více alveolů bez funkčního kapilárního řečiště $\Rightarrow \uparrow P_{CO_2a}$

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- ➔ • **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

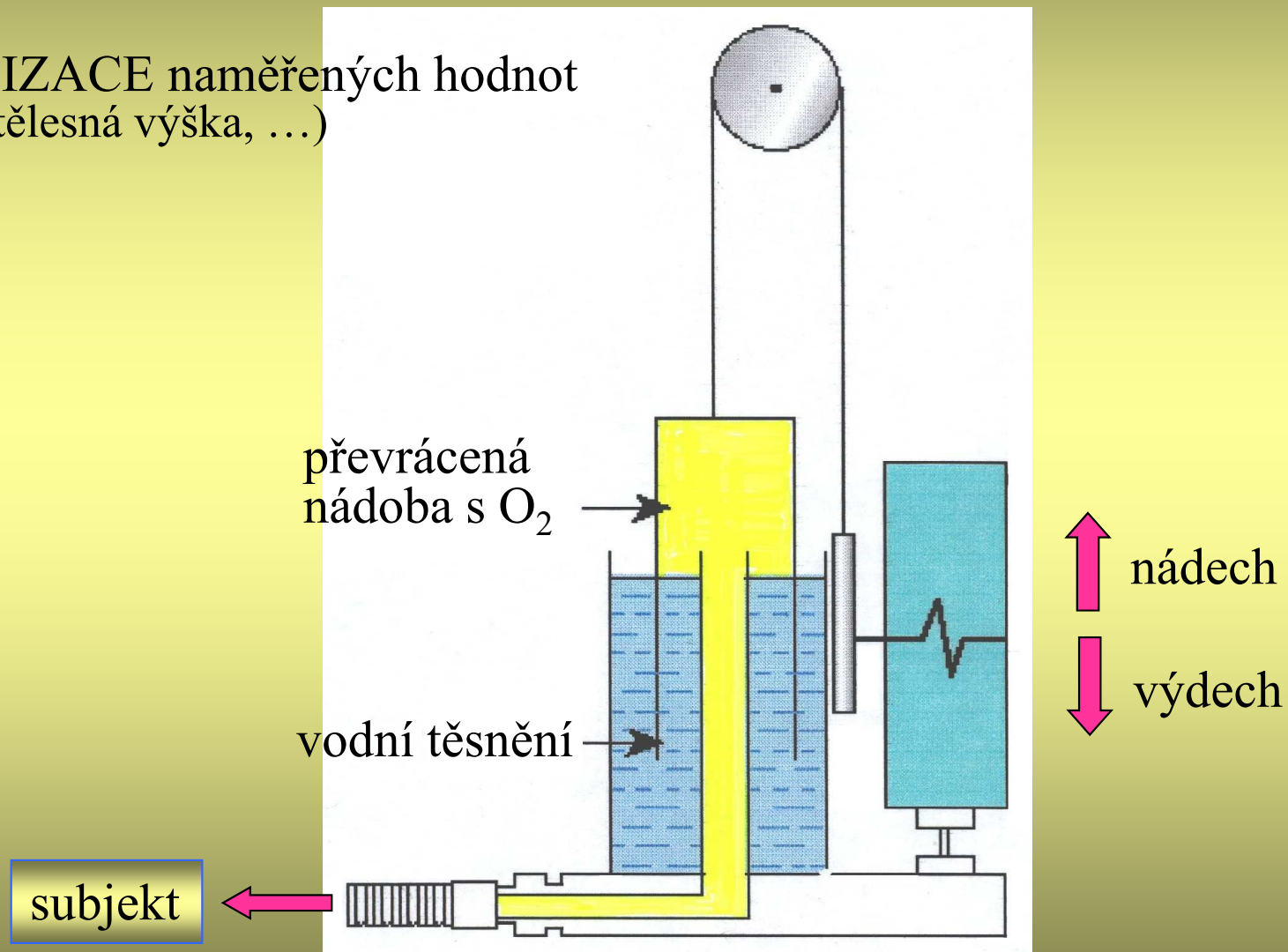
IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

SPIROMETRIE

(přímá měření plicních objemů, kapacit, funkční vyšetření, ...)

STANDARDIZACE naměřených hodnot
(věk, pohlaví, tělesná výška, ...)

PLÍČNÍ OBJEMY

INSPIRAČNÍ
REZERVNÍ OBJEM IRV

DECHOVÝ OBJEM V_T
(*'tidal volume'*)

EXSPIRAČNÍ
REZERVNÍ OBJEM ERV

REZIDUÁLNÍ OBJEM RV

DILUČNÍ METODA
(inertní plyn He)

$$RV = V_r \frac{c_{pHe} - c_{kHe}}{c_{kHe}}$$

$$n = c V$$

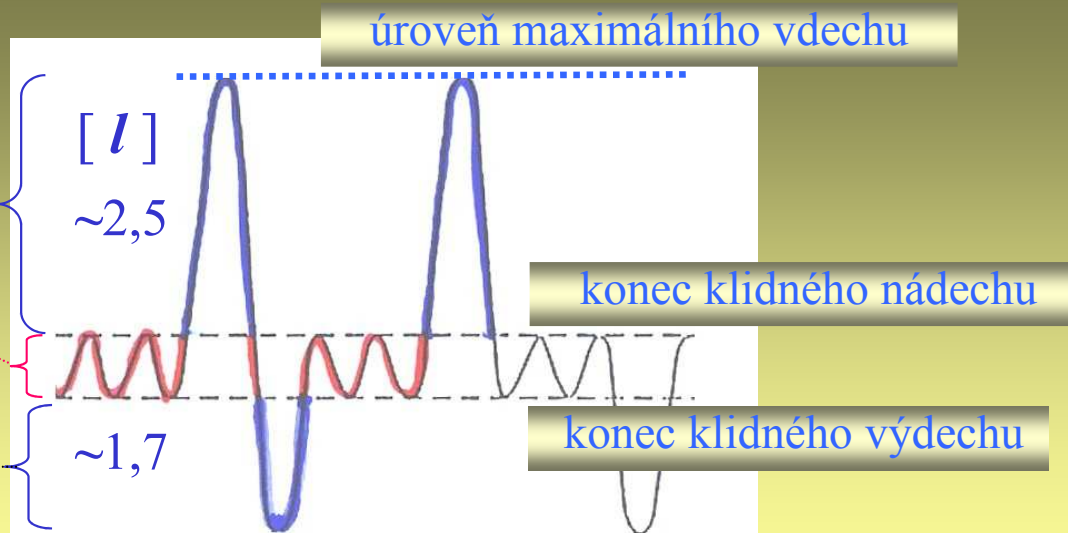
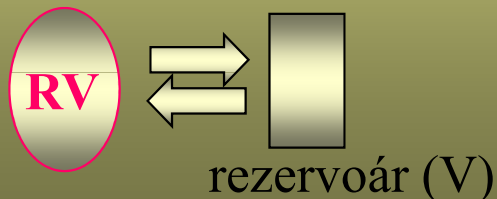
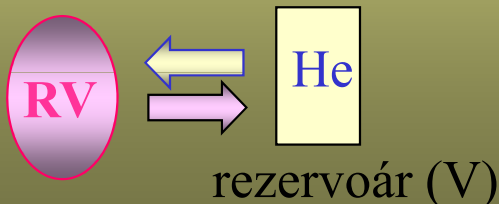
V_r ....objem rezervoáru

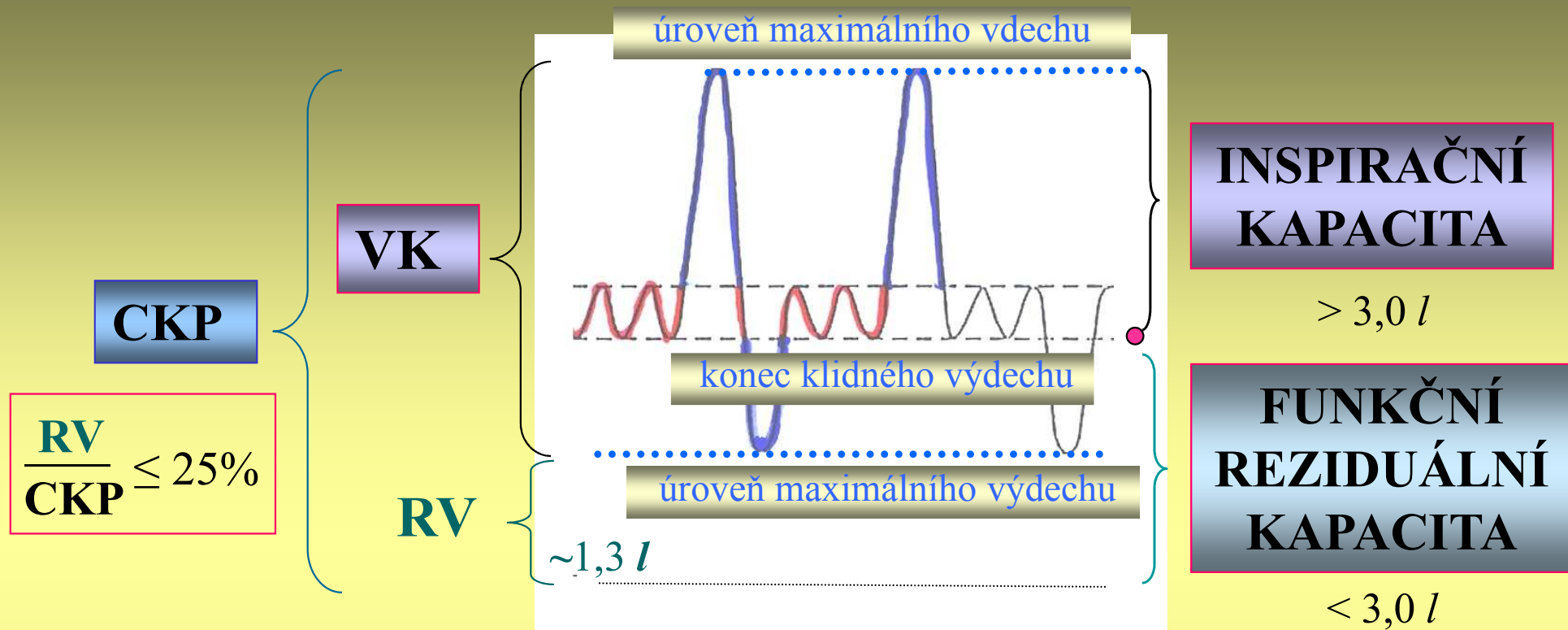
c_{pHe} ...počáteční koncentrace He

c_{kHe} ...konečná koncentrace He

$$n_{RVHe} = n_{p,rHe} - n_{k,rHe}$$

(rozdíl mezi počátečním a konečným množstvím He v rezervoáru)

VK **VITÁLNÍ KAPACITA = $V_T + IRV + ERV$** $\sim 4,7 l$

Největší objem vzduchu, který je možno vydechnout po maximálním nádechu

CKP **CELKOVÁ KAPACITA PLIC = $VK + RV$** $\sim 6,0 l$

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- • **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

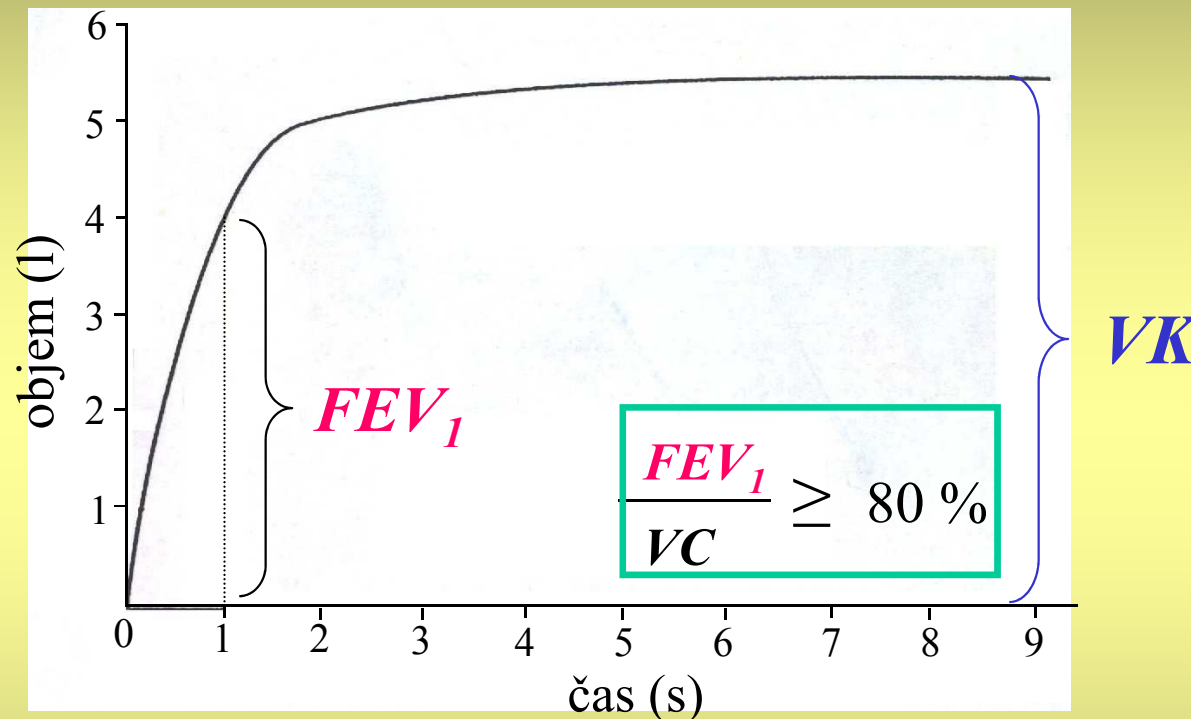
IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

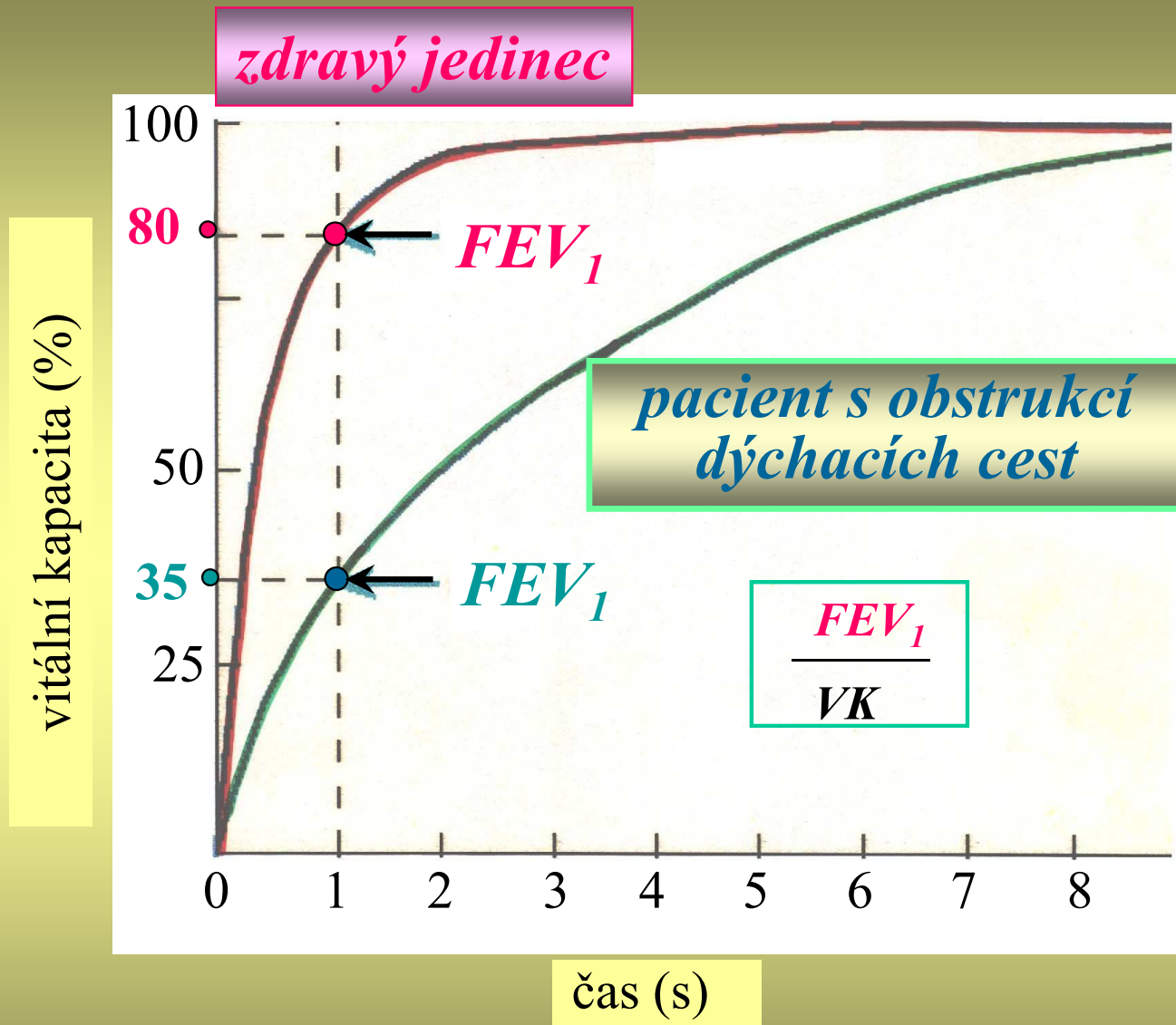
FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC

- **VTEŘINOVÁ VITÁLNÍ KAPACITA** (expirační vteřinová VK , rozepsaný usilovný výdech VK), FEV_1 ('*forced expiratory volume per 1s*')

- **KLIDOVÁ MINUTOVÁ VENTILACE** ($0,5 \text{ l} \times 12 \text{ dechů} / \text{min} = 6 \text{ l/min}$)
- **MAXIMÁLNÍ VOLNÍ VENTILACE** po dobu 10 s ($125 - 170 \text{ l/min}$)
- **MAXIMÁLNÍ PRŮTOK VYDECHOVANÉHO VZDUCHU $PEFR$** při použití pneumotachografu ('*peak expiratory flow rate*') ($\sim 10 \text{ l/s}$)

VTEŘINOVÁ VITÁLNÍ KAPACITA PLIC FEV_1

VTEŘINOVÁ VITÁLNÍ KAPACITA umožňuje rozlišení **OBSTRUKČNÍCH PORUCH** (astma bronchiale) od **RESTRIKČNÍCH** (plicní edém, fibróza, emfyzém)

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- ➔ • **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

ČASOVÝ PRŮBĚH TLAKŮ při klidném dýchání

$$P \cdot V = konst \rightarrow P = \frac{konst}{V}$$

$$\Delta P = Q \cdot R$$

POISEUILLEŮV ZÁKON

Q ... průtok vzduchu *analogie Ohmova zákona*

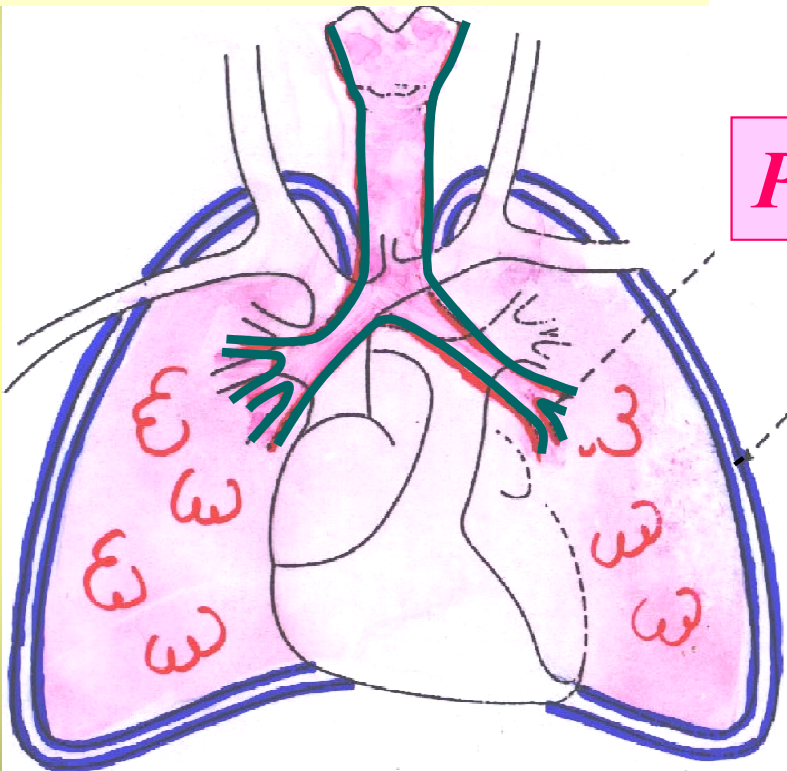
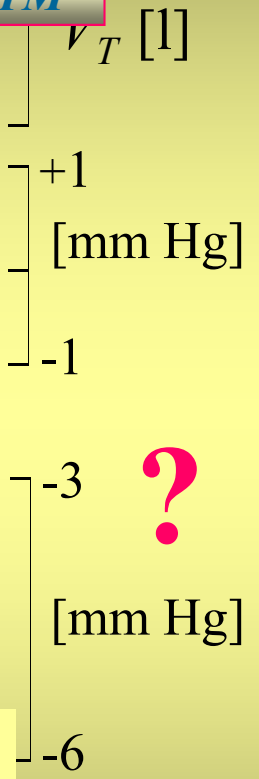
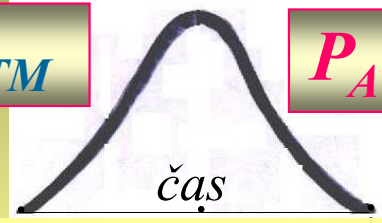
R ... aerodynamický odpor dýchacích cest

VDECH

VÝDECH

$$P_A < P_{ATM}$$

$$P_A > P_{ATM}$$

?

naměřená křivka

teoretická křivka

P_A ALVEOLÁRNÍ (INTRAPULMONÁLNÍ)

$$P_{TP} = P_A - P_{PL}$$

P_{PL} INTRAPLEURÁRNÍ (INTRATORAKÁLNÍ)

TRANSPULMONÁLNÍ

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

→ IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

SLOŽENÍ ALVEOLÁRNÍHO VZDUCHU

parciální tlaky v mm Hg

INSPIROVANÝ VZDUCH

EXSPIROVANÝ VZDUCH

O ₂	158,8
CO ₂	0,3
N ₂	601,0
...	

760 mm Hg

O ₂	115,0
CO ₂	33,0
H ₂ O	47,0
N ₂	564,0
...	

760 mm Hg

mrtvý prostor

O ₂	100,0
CO ₂	39,0
H ₂ O	47,0
N ₂	...

760 mm Hg

O ₂	100,0
CO ₂	39,0

fyziologické zkraty

pravé srdce

levé srdce

vény

O ₂	40,0
CO ₂	45,0
H ₂ O	47,0
N ₂	...
...	

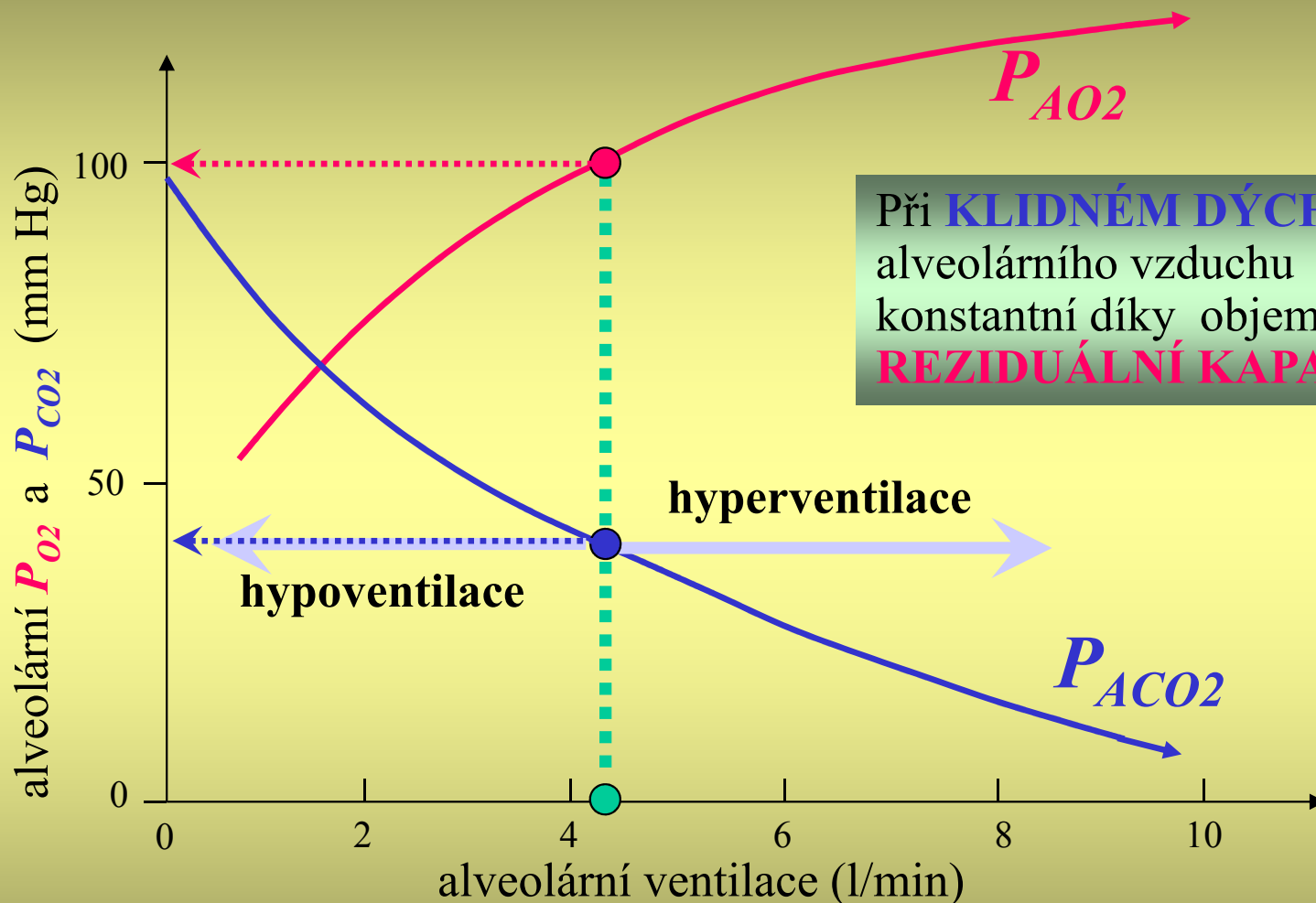
arterie

O ₂	95,0
CO ₂	41,0
H ₂ O	47,0
N ₂	...
...	

periferní kapiláry

O ₂	40,0
CO ₂	45,0
H ₂ O	47,0
N ₂	...
...	

Alveolární P_{O_2} a P_{CO_2} při volní hypo- a hyperventilaci

hyperventilace → **HYPOKAPNIE** → respirační alkalóza

hypoventilace → **HYPERKAPNIE** → respirační acidóza

I FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI PLYNŮ

II DÝCHACÍ CESTY

III MĚŘITELNÉ PARAMETRY

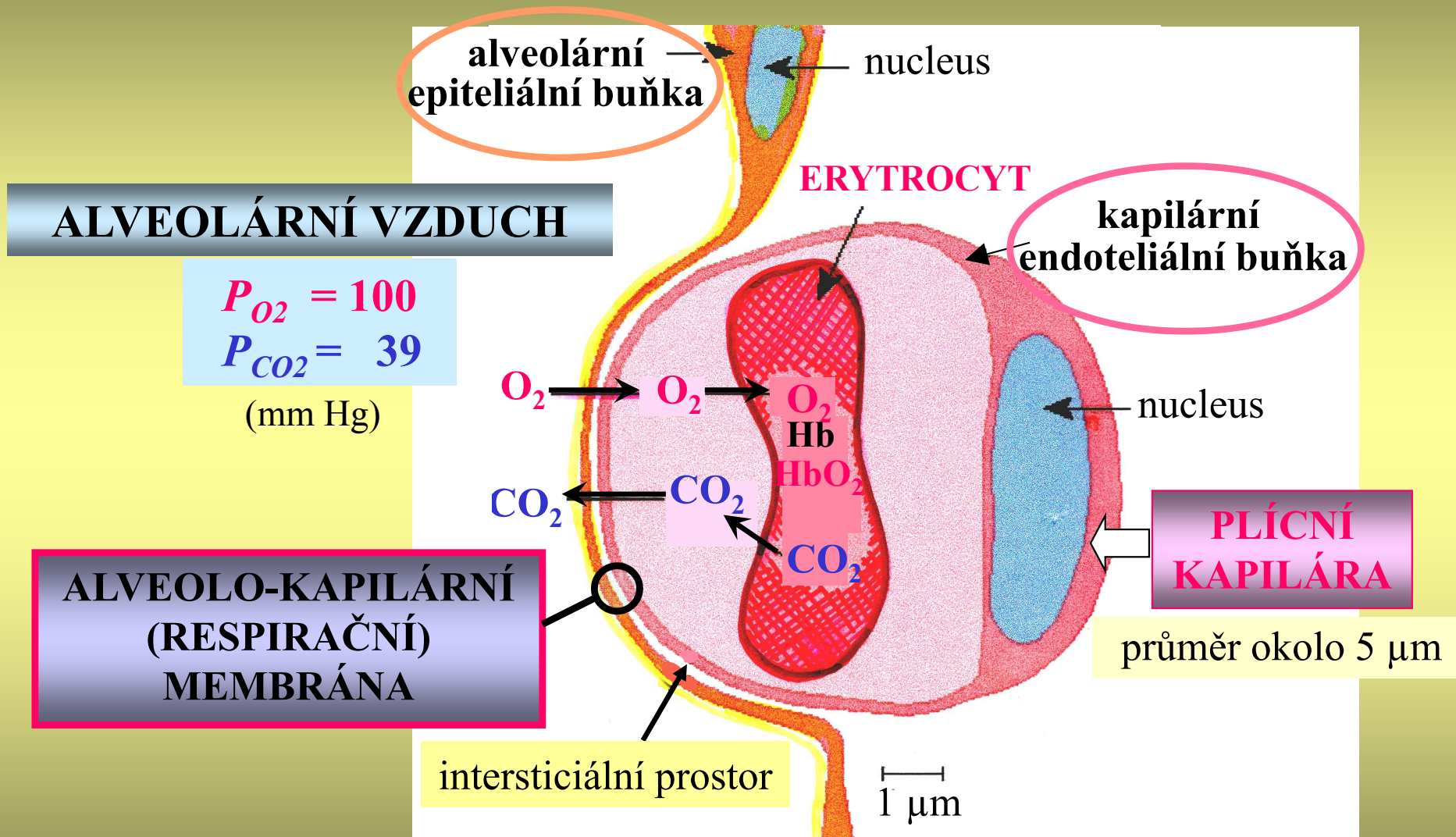
- **MRTVÝ PROSTOR**
- **PLÍCNÍ OBJEMY**
- **FUNKČNÍ VYŠETŘENÍ PLIC**
- **CHARAKTERISTICKÉ TLAKY**

IV ALVEOLÁRNÍ VZDUCH

→ V ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNA

RESPIRAČNÍ MEMBRÁNA

0.75 s

doba kontaktu erytrocytu
s respirační membránou v klidu

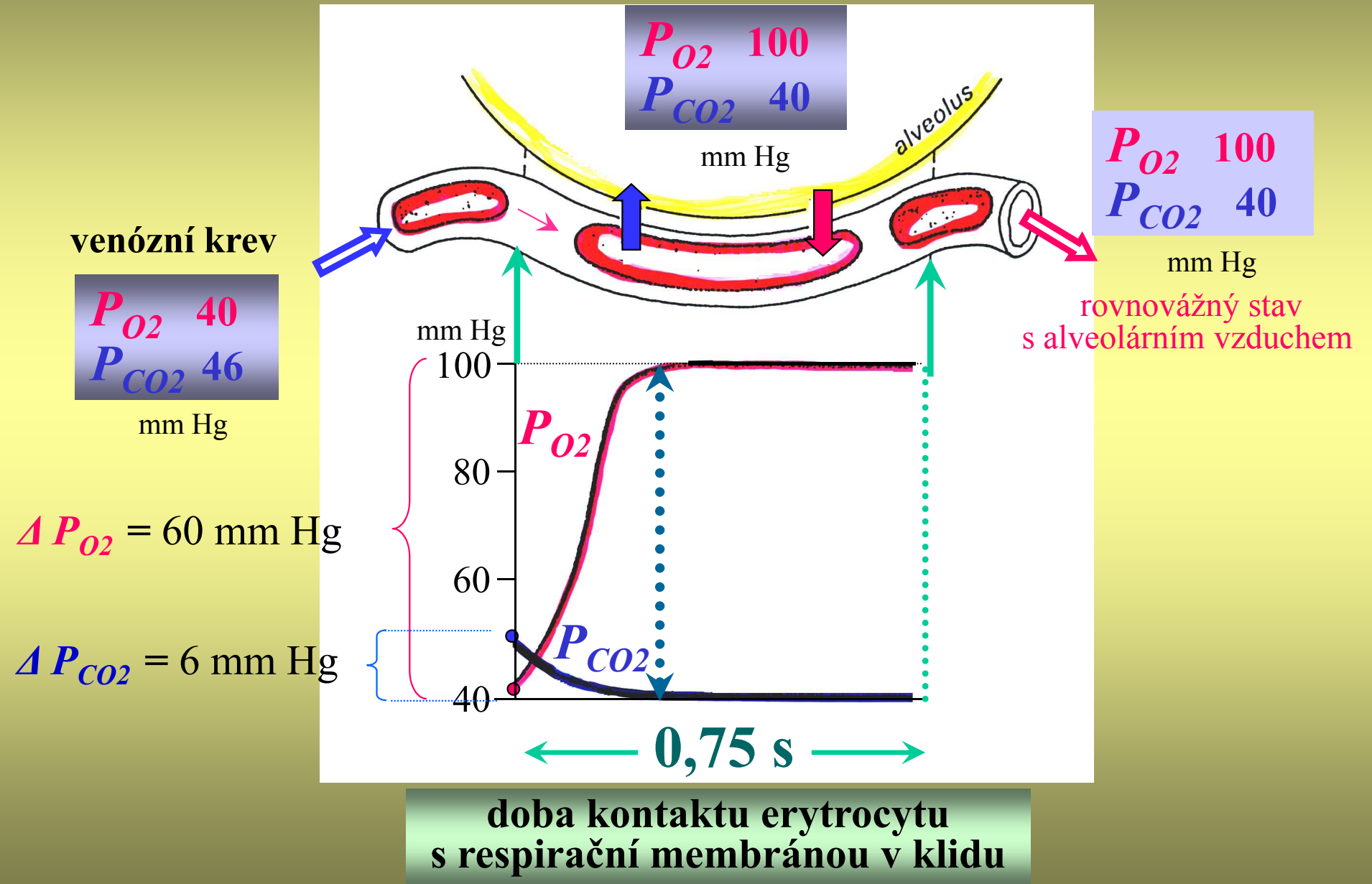
FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ RYCHLOST DIFUZE PLYNŮ V PLÍCÍCH

FICKŮV ZÁKON – ZÁKON DIFUZE

$$\dot{V} = \frac{k_D A}{l} (P_A - P_c) \quad (ml/min)$$

- **CELKOVÝ POVRCH ALVEOLO-KAPILÁRNÍ MEMBRÁNY A ($\sim 100 \text{ m}^2$)** ($\downarrow A$: *emfyzém*)
- **DÉLKA DIFUZNÍ DRÁHY - TLOUŠŤKA (SÍLA) MEMBRÁNY l ($\sim 1 \mu\text{m}$)** ($\uparrow l$: *zánět, plicní edém*)
- **ROZDÍL PARCIÁLNÍCH TLAKŮ ($P_A - P_c$)**
- **DIFUZNÍ KOEFICIENT PLYNU k_D**
(závisí na molekulární hmotnosti a rozpustnosti plynu v daném prostředí – *fibróza plicní tkáně*)

ČASOVÝ PRŮBĚH P_{O_2} A P_{CO_2} V KAPILÁŘE PŘI EKVILIBRACI S ALVEOLÁRNÍM VZDUCHEM

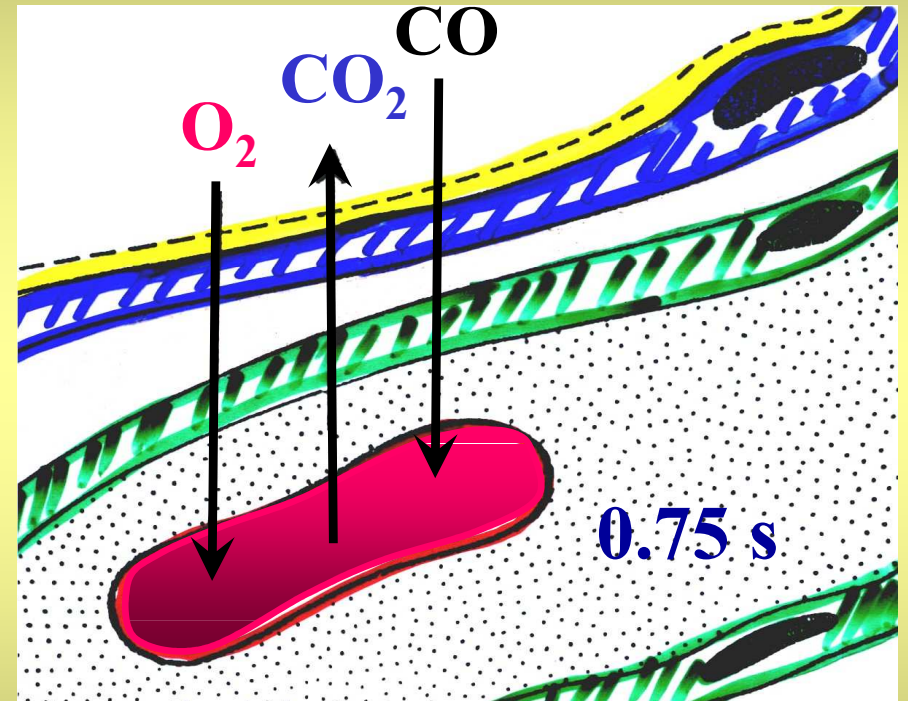
DIFUZNÍ KAPACITA PLIC D_L

$$D_L = \frac{\dot{V}}{P_A - P_c} \left[\frac{ml/min}{mm\ Hg} \right]$$

$$\dot{V} = \frac{k_D A}{l} (P_A - P_c) \rightarrow D_L = \frac{k_D A}{l}$$

$\dot{V}$ – rychlost difuze plynu (ml/min)

$P_A - P_c$ – rozdíl parciálních tlaků
(hnací síla difuze)

INDEX DIFUZNÍ KAPACITY PLIC

Pro měření D_L je vhodný CO . P_{CO} v plazmě je zanedbatelný, proto se měří pouze P_{ACO} a pokles CO v alveolech za jednotku času ($\dot{V}_{CO}$).

$$D_{LCO} = \dot{V}_{CO} / P_{ACO}$$

V KLIDU

$$D_{LCO} = 17 \text{ ml/min/mm Hg}$$

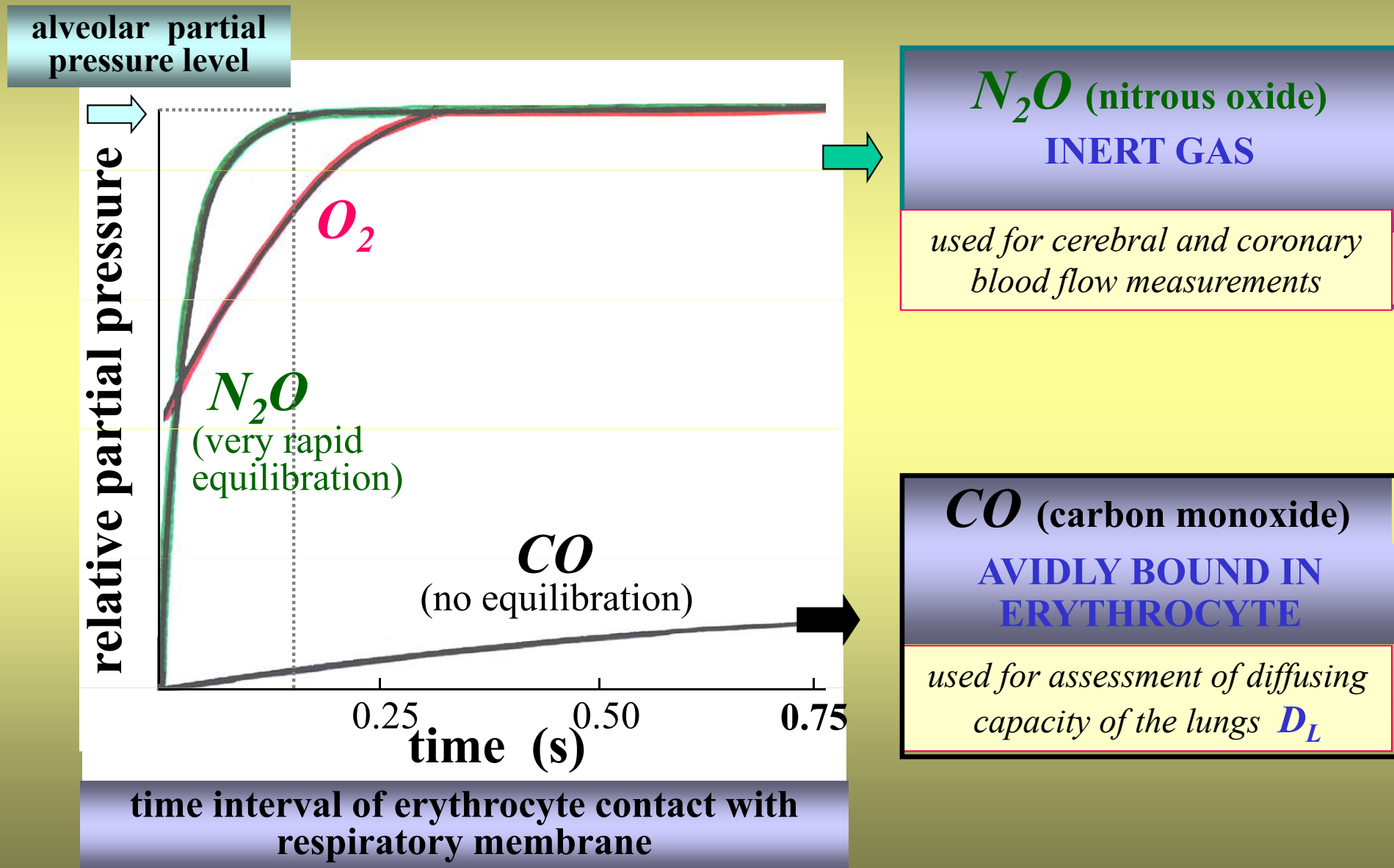
$$D_{LO_2} = 21 \text{ ml/min/mm Hg}$$

D_{LO_2} **vzrůstá** při tělesné námaze ($\uparrow \dot{V}$) a **klesá** u plicních onemocnění ($\downarrow A, \uparrow l$)

$$D_{LCO_2} \gg D_{LO_2}$$

$$k_{DCO_2} \gg k_{DO_2}$$

EQUILIBRATION OF O_2 , N_2O , AND CO PARTIAL PRESSURES IN CAPILLARY BLOOD WITH ALVEOLAR PRESSURES

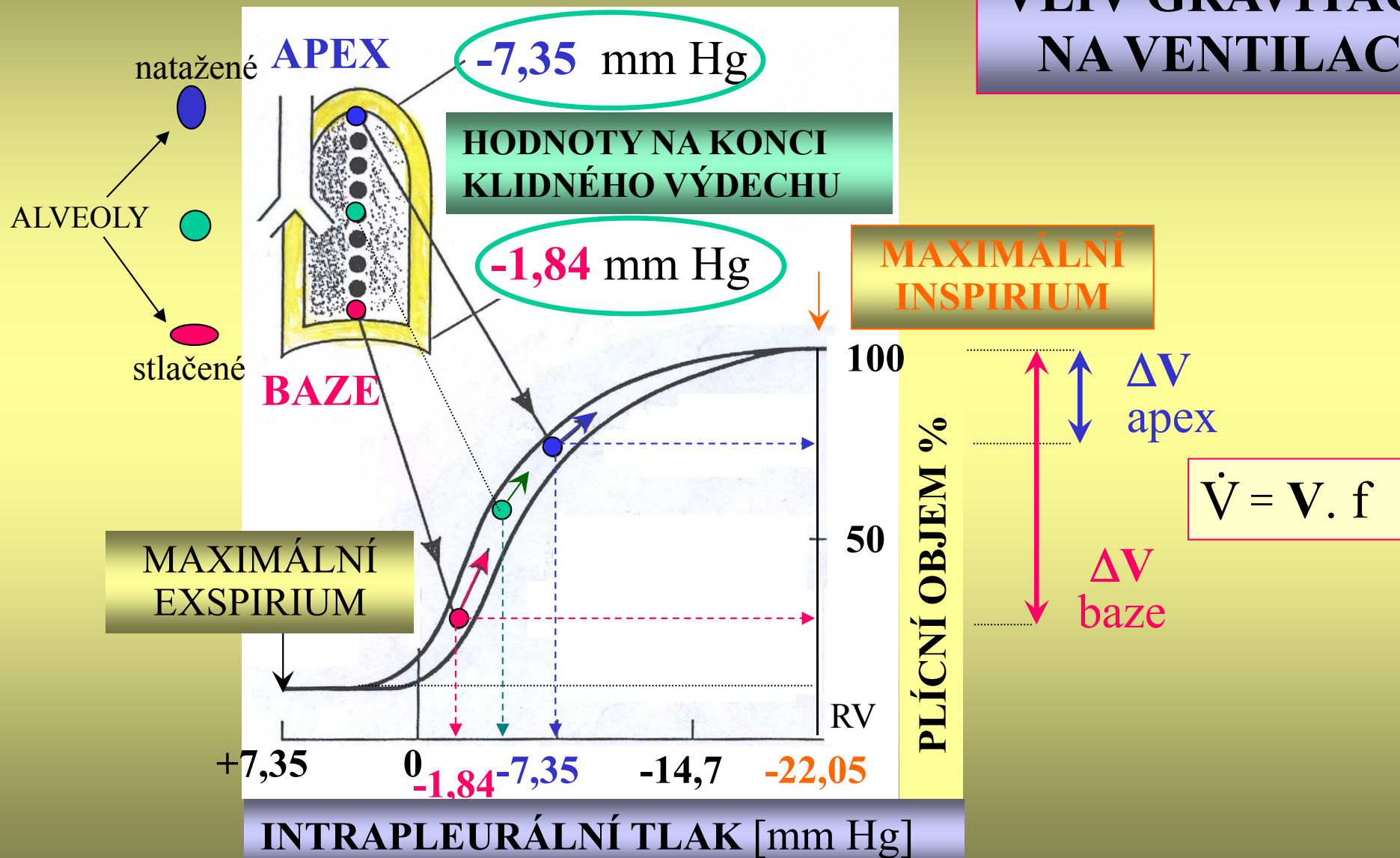

INTRAPLEURÁLNÍ TLAK

P_{PL}

ve vzpřímené poloze

VLIV GRAVITACE NA VENTILACI

P_{PL}

7,35 mm Hg = 10 cm H₂O

